

DEMETER CSANÁD

MAGYAR IRREDENTIZMUS A ROMÁN CSENDŐRSÉGI JELENTÉSEK BEN (1945)

■ 1944. augusztus végére a szovjet és román csapatok átlépték Észak-Erdély keleti határát, és sorra „szabadították fel” a német és magyar uralom alatt álló településeket. A román „kiugrás” váratlanul érte Észak-Erdélyt és Székelyföldet, annak ellenére, hogy már voltak kósza hírek az átállásról. A magyar hatóságok elrendelték a veszélyeztetett polgári és katonai adminisztráció kitelepítését (főleg Háromszék, Csík és Maros-Torda vármegyékből), de velük együtt nagyon sok köztisztviselő, pap, tanító is elhagyta a szülőföldjét.¹ A helyükbe megjelenő szovjet–román csapatok a fegyverszüneti szerződés 17. pontja alapján igyekeztek visszaállítani az egykori román közigazgatást.²

A polgári adminisztráció újjászervezésének irányítására megalakult a Felszabadított Erdélyi Területek Közigazgatását Irányító Kormánybiztosság Kolozsvár székhellyel, amely rendeleteket hozhatott, és végrehajtotta a köztisztviselők kihelyezését és kinevezését. Mivel az átszervezés nem ment zökkenőmentesen, október 25-én minisztertanácsi határozattal ideiglenes katonai közigazgatást vezettek be Észak-Erdélyben.

A román csendőrség és más félkatonai alakulatok (Maniu-gárda) ez idő alatt visszaélve hatalmukkal Székelyföldön sok emberi életet kioltottak.³ Ennek következményeként, valamint az aktuális politikai érdekeiből kiindulva a szovjetek 1944 novembere és 1945 márciusa között kiutasították a román közigazgatást Észak-Erdélyből, amely így szovjet ellenőrzés alatt álló, önálló igazgatású területként működhetett.⁴

Petru Groza⁵ 1945. március 6-án, szovjet nyomásra történő kormányfői kinevezését követően Sztálin visszaadta Észak-Erdélyt Romániának.⁶ A román közigazgatás újbóli visszatéréseivel lassan normalizálódott a politikai helyzet, viszont az 1947-es párizsi békeszerződésig továbbra is bizonytalan volt Észak-Erdély kérdése. Az új kormány létrejöttével megerősödtek a baloldali pártok és szervezetek, hiszen minden jelentősebb pozícióban ott voltak a kommunisták, és számuk egyre nőtt. 1946-ban választási csalás révén az RKP megnyerte a választásokat és ettől kezdve elkezdődhetett a sztálini szocializmus kiépítése.

Csendőrségi jelentések

■ A Román Nemzeti Levéltár Hargita Megyei Hivatalában fellelhetők a román csendőrség 1945–1949 közötti iratai, amelyek segítségével az alábbiakban igyekszünk általános képet nyújtani arról, miként látták az ide vezényelt csendőrök az abszolút magyar többségű Udvarhely megyét a háború után. A hangulatjelentések mellett az egyik legérdekesebb dokumentumgyűjteményt a helyi magyar lakosság irredentizmusáról⁷ szóló titkos beszámolók képezik. Ezekből válogattunk néhányat, amelyeket a jobb átláthatóság miatt igyekeztünk több kategóriába sorolni.

Irredenta személyek

■ 1. Jelentés, 1945. szeptember, Székelyszenterzsébet

A helyi csendőrség jelentése szerint Orosz Károly nagybirtokos, az Udvarhely megyéhez tartozó Székelyszenterzsébet községben tartózkodik házi fogságban. A megfigyelő szerint túlzott magyar érzelműsége miatt elképzelhető az együttműködése a magyar titkosszolgálatokkal, amit eddig nem sikerült bizonyítani, így nem vonható felelősségre. A magyar értelmiségiekkel ápolt további jó viszonya viszont arra enged következtetni, hogy ma sem közömbös a magyar érdekek iránt.

Az őrs parancsnoka felsorolta a földbirtokos ellen felhozott vádakait:

- 1939. augusztus 12-én Székelyszenterzsébetről Kolozsvárra utazott, ahol az erdélyi magyar települések elöljáróival és a magyar konzullal találkozott. Feltételezhető, hogy itt utasításokat kapott Székelyszenterzsébet és környékén élő szászok és magyarok mozgósítására. Utazását igyekezett más tevékenységekkel leplezni.

- Ugyancsak 1939-ben beiratkozott a Nemzeti Újjászületési Front Magyar Alosztályába (Frontul Renașterei Naționale Secția minoritări maghiare), hogy palástolja kétes tevékenységét, és gyanú nélkül látogathassa a közeli településeket.

- 1940. október 4-én arra biztatta a helyi lakosokat, hogy tiltakozzanak a román adminisztráció ellen, és kérjék Észak-Erdély Magyarországhoz csatolását. Ezt a helyiek kifecsegték.

- 1941-ben, mint a Magyar Mezőgazdasági Kamara megbízottja gyakran utazott Nagyenyedre, ahol a Romániában lévő magyar települések vezetőivel találkozott. A valóságban úgy véljük, azzal a céllal utazgatott, hogy információt szerezzen a romániai magyar kisebbség helyzetéről.

- 1942. október 13-án sikerült állandó érvényű jegyet szereznie a brassói magyar konzulátus révén a CFR⁸ járataira.

- 1943 szeptemberétől a postai küldeményeket egyenesen a lakóhelyére kézbesítették, feltehetőleg az ellenőrzések elkerülése végett.

- 1944 szeptemberétől az érvényes rendelkezések alapján nem hagyta el lakóhelyét, és nem végzett semmilyen gyanús tevékenységet, azon kívül, hogy rendszeresen látogatják a magyar értelmiségiek és helyi elöljárók.

A jelentés végén az őrsparancsnok megjegyzi, hogy Orosz Károly házi őrizete helyes döntés volt, és továbbra is javasolt, ameddig tisztázódik a politikai helyzet.⁹

2. Jelentés, 1945. augusztus 10, Vargyas

A vargyasi csendőrőrs Molnár Béla bibarcfalvi református lelkész megfigyeléséről tudósít, akit románellenességgel vádolnak. A csendőrség szerint a lelkész a magyar megszállás alatt arra kényszerítette a román nemzetiségű Ion Bertalant, hogy hagyja el ortodox vallását, és térjen át a református hitre. Bertalan eleinte ellenállt, de a magyar hatóságok szabadságvesztésre ítélték Székelyudvarhelyen, majd Marosvásárhelyen. A parancsnok megjegyzi, hogy a román nemzetiségűek erőszakos magyarosításában a református lelkész mellett Szabó József és Nagy István helyi lakosok jeleskedtek, akik jelenleg Bibarcfalván élnek, egyikük nyugdíjas, másikuk kereskedő.¹⁰

3. Jelentés, 1945. július 23, Székelyudvarhely

Marcu Marin megyei csendőrpáncsnok ismertette a román kormány csendőrségre vonatkozó határozatát, amely szerint visszahelyezik a régi alakulatokat Észak-Erdélybe. Az Udvarhely megyeiek nem fogadták lelkesen a román karhatalom újbóli megjelenését. Agyagfalván 1945. június 24-én a helyi szakszervezeti vezetők és az MNSZ¹¹ képviselői gyűlést tartottak Hegyi Zsigmond elnök vezetésével. A résztvevők közül megemlíthetők: Pál Lajos, Ferenc József, Gecse Géza, Pálhegyi János, Bálint István, Derzsi János, Ferenc László helyi képviselők. A megbeszélésen a fent említettek kijelentették, hogy Észak-Erdélybe, a legújabb hírek

ellenére, nem tér vissza a román csendőrség, hanem ellenkezőleg a román köztisztviselőket is ki fogják vonni a térségből. Ezt azzal indokolták, hogy Udvarhely megyébe abszolút többségben magyarok laknak, ezért a magyar kormány biztosítani fogja a magyar közigazgatást. Sérelemként felhozták, hogy a magyar lakta területek Észak-Erdélyben kevesebb élelmiszer- és állattámogatásban részesültek, mivel nem harcoltak a román hadseregben. A parancsnok szerint ezekről jegyzőkönyv készült, így bizonyíthatók az irredenta megnyilvánulások.¹²

4. Jelentés, 1945. szeptember 22, Székelykeresztúr

Păduraru Mihai, a I. Gh. Duca-i (Székelykeresztúr) csendőrség parancsnoka informálja feletteseit, hogy a székelyderzsi polgármester, Orbán Géza sovíniszta, mivel nem hajlandó semmilyen kapcsolatot tartani a román csendőrséggel.¹³

Jelentését pontokban összegzi:

– Elrejtőzik, mikor a csendőrök a faluba érkeznek, hogy ne kelljen kommunikálnia velük.

– Ha mégis találkoznak, nem működik együtt a csendőrséggel.

– Minden eszközzel szabotálja a csendőrség ellátását.

– Arra biztatja a község lakóit, hogy ne álljanak szóba a csendőrökkel, ne szolgáltassanak semmilyen információt számukra.

– A hivatalnokoknak és az öröknek megtiltotta az érintkezést a rendvédelmi szerv képviselőivel, ennek hatására szept. 16-án a csendőröknek alig sikerült pénzért szekeret kapniuk, hogy elszállíthassák Székelyderzsről a lakosság által beszo­gáltatott babot. A fuvarost útközben a polgármester megállította, azzal az indokkal, hogy neki van szüksége a szekérré, ezáltal is bojkottálta a csendőrök tevékenységét.

– A legpimaszabb tette mégis az volt, hogy a román csendőrség 1944 őszén való kivonulásakor kidoboltatta, senki se merje élelmiszer-ellátásban részesíteni az elvonulókat.

Továbbra is gyűjtjük a bizonyítékokat a polgármester ellen, jegyzi meg a parancsnok.¹⁴

Románellenesség

■ 1. Jelentés, 1945. január 31. a Szébeni Csendőrfelügyelőségtől Udvarhely-Földvár Csendőrparancsnokságának

Dumitrescu Gheorghe alhadnagy átirata pontosításokat kér az Udvarhely megyéből Földvárra kivonuló csendőrparancsnokságtól Udvarhely megye közhangulatáról és az ott folyó irredenta megnyilvánulásokról.

Kiemeli, hogy értesüléseik szerint a jelenlegi Udvarhely megyei alprefektus, Domokos Dénes Székelyzsomborra menve 1945. január 24-én román zászlót látott kifüggesztve, amelyet azonnal eltávolíttatott kijelentve: „Ez a zászló sosem fog lo­bogni Észak-Erdély földjén.”

Székelyudvarhely városában és I. Gh. Duca községben¹⁵ a magyar lakosság elha­ tározta, hogy soha nem engedik a románokat erre a földre, a jelszavuk: „Ide soha!”

A hírsztelések szerint, habár több magyar lakost orosz munkatáborba vittek, a településeken bizakodóak, hiszen egyre nő a kommunisták száma.

A szakszervezetek naponta gyűléseket tartanak, de nem a szakmáról beszél­ nek, hanem Észak-Erdélyről, ami szerintük végérvényesen visszakerül Magyaror­ szághoz, vagy rosszabb esetben önálló országgá válik.

A helyi vezetők kioktatják az embereket, hogy amennyiben visszatér a román közigazgatás, készüljenek fel rá: rejtsek el javaikat, menekítsék Magyarországra a tulajdonuk egy részét, tüntessék el a terhelő bizonyítékokat.

A frontról hazatérő magyar katonák, akik a szovjet–román hadsereg ellen har­ coltak, kommunista szimpatizánsnak állítják be magukat, és éltetik az új rend­ szert, hogy megússzák a munkatáborokat.

Az alhadnagy szerint ezek az adatok elég pontosak, de megkéri az illetékes parancsnokságot, hogy igyekezzen ellenőrizni az információk hitelességét.¹⁶

2. Jelentés, 1945. szeptember 13, Székelyudvarhely

Marcu Marin parancsnok tájékoztatása szerint Varság község polgármesteri hivatalában tartott rendhagyó gyűlésen szóba kerültek a román nemzetiségű lakosok. Az ülést vezető jegyző felállt, és kijelentette, hogy itt nem élnek románok, ha mégis, akkor jöjjenek ide, hadd nézze meg, kik azok. A megyei csendőrparancsnok elítélte a jegyző sovén megnyilvánulásait, és kérte a funkciójából való eltávolítását.¹⁷

3. Marcu Marin jelentése a megyei csendőrségek megszervezéséről és a magyarok ellenállásáról, 1945. szeptember 21, Székelyudvarhely

A megyei parancsnok beszámolt az újra visszatérő csendőrség megszervezéséről, ami normális körülmények között zajlott, kivéve egy esetet.

Erdőszentgyörgyön 1945. július 6-án ellenállás bontakozott ki Kovács Mózes polgármester és a helyi MNSZ vezetője, Nagy János révén, akik nem akarták elfogadni az állami csendőrséget, hanem a meglévő népőrséget¹⁸ támogatták Újfalvy László vezetésével. Marcu Marin parancsnok a Zsidó Demokratikus Szervezettel a helyszínre utazott, hogy ne mérgesedjen el a helyzet. Időközben megérkeztek a Prefektúra és a megyei MNSZ küldötteit, akik végül kötelezték az erdőszentgyörgyi előjárókat, hogy tartsák be a törvényt, és ne akadályozzák a román csendőrség létrehozását. Kovács Mózes, Újfalvyt és Nagy Jánost átadták a brassói Hadi-törvényszéknek, az ügyük még nem tisztázódott.¹⁹

4. Jelentés a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak, 1945. szeptember 10, Székelyudvarhely

A jelentés szerint szeptember 8-án éjszaka valakik betörték az adóhivatal ablakát Parajdon. A parajdi csendőrség hivatalból elindította a kivizsgálást, és erre szólította fel a polgármesteri hivatal alárendeltségéhez tartozó helyi rendőrség képviselőit is. A polgármester, Kálmán Adalbert kijelentette, hogy amennyiben csak románul jelennek meg a törvények és az utasítások, nem hajlandó támogatni a nyomozást.²⁰

5. Jelentés, 1945. szeptember 5, Kányád

Macarencu Gheorghe helyi parancsnok értesíti megyei feletteseit, hogy Miklósfalván és Homoródszentlászlón a román feliratokat pakurával lefestették, csak a magyar feliratokat hagyták érintetlenül. Elkezdtek a kivizsgálást, a gyanúsított a helyi MNSZ vezetője, Székely Sándor, akit sovinizmussal és irredentizmussal vádolnak.²¹

6. Jelentés, 1945. október 29, Zetelaka

1945. október 21-én és 28-án nagygyűlést hívtak össze az erdőjogokkal kapcsolatosan Zetelakán. Az Udvarhelyről kiérkező jogász románul kezdett el beszélni, de mivel a jelenlévők nagy többsége magyar nemzetiségű volt, követelték, hogy a jogász beszéljen magyarul. Az összegyűltek a hatályos törvények alkalmazásáról nem tudtak megegyezni, így eredménytelenül zárult a közgyűlés.

A helyi őrsvezető javasolta, hogy küldjenek olyan személyt, aki beszél a magyar nyelvet, mert különben nem jutnak semmire.²²

7. Marcu Marin jelentése a Marosvásárhelyi Területi Csendőrséghez, 1945. december 1, Székelyudvarhely

A parancsnok szerint a magyar irredenták mindent elkövetnek, hogy bojkottálják és aláássák a román hatóságok és a Nemzeti Demokrata Arcvonal²³ jó hírnevét.

Erre jó példa a székelyudvarhelyi ruhakészítő vállalat, ahol az 1945. november 29-i gyűlésen lecserélték a Szakszervezet alelnökét, megválasztva az új tisztségbe Dénes Sándort. Az új alelnök székfoglaló beszédében megköszönte a jelenlevőknek a bizalmat, és kifejtette politikai nézetét, miszerint, ha a demokrácia győzött, akkor miért nem hallgatták meg minden állampolgár akaratát, mielőtt Romániához csatolták Észak-Erdélyt. Továbbá szóvá tette, hogy a hatóságok igyekeznek elrománosítani az itteni lakosságot, mivel a közigazgatásban és az állami intézményekben csak románokat neveznek ki. Erre a kijelentésére a hallgatóság közül egyesek felszólaltak, hogy ha nem tetszik az új helyzet valakinek, menjen Magyarországra. Dénes Sándor válaszul kijelentett, hogy miért menne ő Magyarországra, mikor a székelyek itt őshonosak, itt élnek ezer éve, menjenek a románok, akik most újonnan érkeztek Erdélybe, és beköltöztek más fészkebe, mint a kakukk.

A kedélyek lecsillapítására a szót átvette Sente Gyula,²⁴ aki arra kérte a résztvevőket, inkább próbáljanak meg barátságban és harmóniában élni a románokkal, mert ha nem, előfordulhat, hogy a csehszlovákiai magyarok sorsára jutnak, akiket átköltöztettek a határon. Erre a tömeg bekiabálta, hogy itt román–magyar barátság sosem lesz. Dénes Sándor visszarágatta a szót, és sérelmezte, hogy a feliratok az üzletekben és más helyeken csak román nyelvűek, amit az emberek többsége nem ért. Szerinte az állam tiszteletbe kellene hogy tartsa a nemzetiségi hovatartozásukat, mivel itt nagy többségben magyarok élnek.

A megyei parancsnok arra a következtetésre jutott, hogy Dénes Sándor, akit a Ruházati Szakszervezet alelnökének választottak, ahelyett, hogy támogatná a román kormány programját az együttélésben, inkább lázít és feszültségeket gerjeszt, ezért fasiszta és irredenta tevékenységgel vádolható.

Javaslatként megfogalmazta, hogy az esetet ismertessék a belügyminiszterrel,²⁵ rámutatva, hogy egyes vezető személyek, hogyan viszonyulnak a románok és az együttélő nemzetiségek kapcsolatához.²⁶

Összeesküvés

■ 1. Jelentés, 1945. augusztus 7, Székelyudvarhely

A megyei parancsnokság részletes havi jelentése szerint Udvarhelyen és környékén olyan magyar irredenták vezetnek a demokratikus szervezeteket, mint a Nemzeti Demokrata Arcvonal, Kommunisták Pártja, MNSZ, a Haladó Ifjak Szövetsége, akik a propaganda által a magyar lakosságot felbujtják. Ezek a szervezetek fasiszta jellegű tevékenységet folytatnak, amelynek két célja van: fenntartani az ezeréves Magyarország eszméjét és Erdély visszacsatolása Magyarországhoz.

Tevékenységük arra irányul, hogy sovén jellegű rendezvényeket szervezzenek. Agyagfalván például 1945. június 24-én a demokratikus szervezetek ülésén a jelenlevők elutasították a román közigazgatást. Erdőszentgyörgy községben a polgármester és az MNSZ elnöke állandó jelleggel bírálja a román csendőrséget. A Haladó Ifjak Szövetsége csak a szovjet és a magyar zászlót tűzi ki a székhelyükre, az irodahelyiségekből pedig hiányoznak a királyi család arcképei. Erdőszentgyörgyön a román csendőrség bevonulása előtt a fiatalok az aratóünnepségen irredenta dalokat énekeltek, mint például *Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája*.

Hidegkút faluban, ahol csak románok élnek, 1945. március 6-a után Finta Maria tanítónő kapott egy felszólítást a magyar népőrségtől, miszerint a román himnusz éneklése tilos, ugyanúgy, mint Románia történelmének és földrajzáinak tanítása. A nyomatékosítás kedvéért egy este felírták az iskola bejáratára, hogy „Szamarak iskolája”. A parancsnok szerint a sovíniszta személyek minden trükköt bevetettek, hogy eltávolítsák a tanítónőt az állásából.

Marcu Marin külön kiemelte magyarság színpadias fellépését a Szovjetunióval szemben, amellyel igyekeznek a román–szovjet viszonyt megromantani. Székelyvárságon a szovjet hadsereg bevonulásának hírére a nőket, gyerekeket és az állatokat

az erdőkbe menekítették, majd a férfiak a faluba vörös zászlóval és barátsággal fogadták a szovjeteket, és éltették a Kommunista Pártot. Az átvonuló Vörös Hadsereg románul tudó szovjet tisztjét Oklánd községben Péter Árpád, a magyar csendőrség egykori alkalmazottja értesítette arról, hogy a román csendőrök levették az őrsről és megrongálták a szovjet zászlót. A jelentés szerint a román csendőrök bebizonyították az ellenkezőjét, hiszen azért vették le a zászlót, hogy megvarrják és megtisztítsák. Az újrafestett szovjet zászlót nagy ünnepség keretében később újra kitűzték. Mindezek ellenére 24 óra alatt az egész megyébe elterjedt a hír, miszerint a szovjet zászlót a román csendőrség megrongálta.

Kifogásolta ugyanakkor, hogy olyan személyek vannak még mindig funkcióban, akik az előző rendszer kiszolgálói voltak. Oklánd járásban a háború alatt 11 román templom pusztult el, egyesek a tűzvésznek, mások a lebontásoknak estek áldozatául, ami a jelentés szerint vallási intoleranciára utal. Fosztó Béla, Oklánd járás jelenlegi ügyésze kezdeményezte a Horthy-korszakban a bardóci román templom lebontását, ma mégis hivatalban van, annak ellenére, hogy még az állampolgársága se tisztázott.

Újabb kategóriaként jelölte meg a beszámolóban a hétköznapi román–magyar konfliktust. Példaként említette, hogy egy román tanuló hazakísért egy magyar lányt, és amikor a házigazdát megkérdezték, hogy bejöhet-e a fiú, a gazda megtagadta, mondva, hogy „nem jöhet be román az ő házába”. Egy másik lány azt panaszkolta, hogy nem mehet a román barátjával az úton, mivel tiltva van, hogy románokkal barátkozzon. Zetelakán a fiatalok az MNSZ-ből kiközösítették azt a személyt, aki információval látta el a csendőrséget.

Utolsó pontként a fegyverszüneti szerződés szabotálását jelöli meg a megyei parancsnok, amely szerint az előljárók arra biztatják a lakosságot, hogy ne adják át állataikat és más javaikat a szovjeteknek, hiszen a székelyek nem harcoltak együtt a németekkel, sem a románokkal, így nem tartoznak a Szovjetuniónak.

Intézkedései között megjelölte, hogy továbbra is megfigyelik a demokratikus szervezetek vezetőit, dossziékat nyitnak a fasiszta megnyilvánulásokról, és igyekeznek megelőzni minden irredentizmust.

Kéri, hogy biztosítsanak még 18 csendőrtisztet a megyében, akiknek kizárólagos feladata, a gyanús személyek megfigyelése lenne.²⁷

2. Jelentés, 1945. augusztus 18, I. Gh. Duca

A székelykeresztúri csendőrség jelentése szerint biztos forrás áll rendelkezésükre arról, hogy az Észak-Erdélyben lakó magyarok, a magyarországi titkos kémekkel együtt, akiket a debreceni kormányzat irányít, merényletet terveznek a román király ellen. Az előkészületek már zajlanak, csak a megfelelő időpontra várnak. Ugyanis a magyarok szerint a román király áll az ügyek rossz alakulása hátterében, ezért el kell őt távolítani.

Kolozsváron viszont az a hír járja, hogy Iuliu Maniut szintén igyekeznek kiiktatni, mivel őt tartják a román–magyar kapcsolatok elmérgesedéséért felelősnek.²⁸

3. Marcu Marin jelentése Marosvásárhelyre, 1945. szeptember 7, Székelyudvarhely

A beszámoló szerint Háromszéken létrejött egy magyar irredenta szervezet, amely a magyar megyékben, így Udvarhely megyében is tagokat toboroz. Fő célja, hogy Erdélyt visszacsatolják Magyarországhoz, esetleg önálló országgá alakítsák. A szervezet propagandagépezetének az eszközei közé tartozik: sovinizmus, szabotázs, terrorizmus stb. A vezetője Pila István a csiki, udvarhelyi és háromszéki megyék néporségének a megszervezője és vezetője és az egyik legnagyobb magyar agitátor. A postdami konferencia idején Pila István igyekezett a három megyében (Udvarhely, Maros, Háromszék) az ottani rendőrség és politikai alakulatok tudtá-

val felkelést előkészíteni Sepsiszentgyörgyön, sikertelenül. Most hasonló felkelést igyekszik szervezni Csík, Udvarhely és Háromszék megyékben, de az itteni vezetők visszaautasították a részvételt, ezért elnapolta a tervét.²⁹

Zászlóügy

■ 1. Jelentés, 1945. augusztus 10, Szentábrahám

A csendőrségi megfigyelő kifogásolta, hogy augusztus 5-én, a Gagyban szervezett Petőfi-emlékünnepeken a szervezők csak a magyar és a szovjet zászlót tűzték ki, nem kapott helyet a rendezvényen a román lobogó, valamint Mihály király arcképe.³⁰

2. Jelentés, 1945. szeptember 5, Székelyudvarhely

Marcu Marin megyei csendőrparancsnok nehezményezte, hogy a központi utasítások ellenére a helyi közigazgatási szervek a közelgő nemzeti ünneppel (augusztus 23) kapcsolatos előírásokat nem vették figyelembe. A hatóságok külön kérték a polgármestereket, hogy tűzzék ki a középületekre a román és a szovjet zászlót, viszont ezt nem tartották be, ehelyett magyar lobogókkal tűzdelték tele a településeket. A konkrét esetek közül megemlítette, hogy Szederjesen a magyar egyházi iskola vezetősége 1945. augusztus 23-án kifüggesztette a magyar és a szovjet zászlót, míg a románokat csak az állami iskola. Másnap megkérdezték az MNSZ helyi titkárát, hogy a magánházakra miért csak a magyar zászlókat függesztették ki, erre Máté Mihály úgy válaszolt, hogy nincs román lakosság, amely a trikolórt feltűzhetné volna.³¹ Korond községben a Polgármesteri Hivatalra csak a magyar zászló került kifüggesztésre.³²

I. Gh. Duca községben augusztus 22-én a sorozóbizottság tagja, Pricoiu Ștefan katonai orvos, őrnagy a helyi Polgármesteri Hivatalban talált egy szovjet zászlót, amelyet a másnapi ünnepségre készítettek elő. Ezt az őrnagy feltekerte és átadta a település polgármesterének, Jurca Alexandrunak megőrzésre. Az eset hamar kitudódott, és a helyiek értesítették a politikai pártokat, valamint a szovjet parancsnokságot, azzal a váddal, hogy Pricoiu eltörte a szovjet zászló rúdját, hogy ne lehessen másnap kitűzni. Ennek következményeként augusztus 23-án csak a román zászló lobogott. Két nappal később egy román hadnagy és egy szovjet kapitány érkezett a településre kivizsgálni a zászlóügyet. Pricoiu tisztázta magát, sőt több szovjetellenes propagandakiáltványt adott át, amit a Polgármesteri Hivaltól kobozott el, így végül lezárták az ügyet.

A megyei parancsnok következtetése az volt, hogy a helyi magyarság és politikai pártok megragadnak minden alkalmat arra, hogy a románokat rossz színbe tüntessék fel a szovjetek szemébe.³³

3. Jelentés, 1945. szeptember 13, Parajd

Marcu Marin jelenti, hogy 1945. szeptember 6-i nemzeti ünnepen (5 éve került trónra I. Mihály király) értesítették a hatóságokat és közintézményeket a megfelelő előkészületekről, de Parajdon egy hivatal sem függesztett ki román zászlót, és egy járási köztisztviselő sem jelent meg ezeken az ünnepségeken. A járás titkára, Bálint Dezső szándékosan erre az időszakra hívta össze a körzet jegyzőit gyűlésre, megakadályozva ezzel a részvételüket az ünnepségen.

Intézkedésként a helyi vezetőket a parancsnok magyar irredentizmussal és sovinizmussal vádolta, Bálint Dezsőt pedig felelősségre vonta.³⁴

4. Jelentés, 1945. szeptember 26, Erdőszentgyörgy

Szeptember 20-án éjszaka Erdőszentgyörgyön Farkas Gyula éttermében megjelentek dr. Pető István református tiszteletes és a körzeti mezőgazdasági titkár, akik beszélgetni és italozni kezdtek egy csapat fiatalal. Később elénekelték együtt a

székely himnuszt. Ezért Nănescu Gheorghe csendőrtiszt utasítást kér, hogy kihágásnak számít-e a székely himnuszt éneklése.³⁵

5. Jelentés, 1945. szeptember 14, Erdőszentgyörgy

A csendőrségi jelentés szerint szeptember 14-én Preda Nándor őrmester a makfalvi népőrség vezetője Erdőszentgyörgyre érkezett, ahol utasításokat adott a helyi népőrség tagjainak. Ezt követően betért egy román tulajdonú kocsmába, ahol meglátva a román zászlót, gúnyolódott, hogy a trikolor besárgította a kocsmát. Felszólította a tulajdonost, távolítsa el a zászlót, mert ha két nap múlva visszajön, és még mindig ott lesz, ő veszi le. Az erdőszentgyörgyi parancsnokság következtetése szerint Preda Nándor csak formálisan tagja a román népőrségnek, és abban bíz, hogy Erdély visszakerül Magyarországhoz.³⁶

6. Jelentés, 1945. november 8, Székelyudvarhely

Butica Ioan, az új megyei parancsnok jelenti a prefektusnak, hogy Székelyszáldoboson november 4-én, az állatösszeírásra szervezett bálon a főszervező, Farkas Sándor tanító csak a magyar zászlót tűzte ki az épületekre, a résztvevők csak magyar nótákat énekeltek, míg a fiatalok sajátos nemzeti népviseletükben jelentek meg. A tánctermet szintén magyar lobogóval díszítették fel, ahol központi helyet foglalt el Szent István koronás címere. A megyei parancsnok szerint ez túlmegy minden határon, ráadásul éppen akkor, amikor a román kormány igyekszik a románok és a velük együtt élő nemzetiségek helyzetét orvosolni. Kérte a helyi csendőrséget, hogy intézkedjen, és szólítsák fel a helyi politikai alakulatokat, ne provokálják az itt élő románokat. A rendezőket szintén felszólította, hogy távolítsák el a koronás címert, különben hatóságilag fogják elkobozni azt. Butica Ioan szerint mennyivel szebb lenne, ha a román zászlót is kitűznék a magyar mellé, így megbékélne a helyi közösség.³⁷

Sorozások

■ 1. Jelentés, 1945. szeptember 12, Erdőszentgyörgy

A csendőrségi beszámoló elmarasztalta azokat az Udvarhely megyei fiatalokat, akik nem jelentek meg a szeptember 10-én elkezdődött katonai sorozásokon. Makfalván például a fiatalok nem a sorozóbizottság elé járultak, hanem a közeli erdőbe menekültek, kijelentve, hogy ehhez demokratikus joguk van. A jelentő szerint viszont ez sovén megnyilvánulás.³⁸

2. Jelentés, 1945. augusztus 2, Korond

A körzeti összeírások alapján Korondon 1945. augusztus 3-án, a 239 katonaköteles fiatalból csak 99 jelent meg a sorozáson. Atyhán 94 fiatalból 18, Küsmödön 53-ból egy, Szolokmán 55 fiatalból egy sem, Siklódon 123-ból szintén senki sem jelent meg a sorozóbizottság előtt. A körzet 565 katonaköteles fiataljából így összesen 118-an jelentkeztek, míg 447 hiányzott, vagyis 21% -os volt a jelenlét.³⁹

3. Jelentés, 1945. szeptember 23, Erdőszentgyörgy

Erdőszentgyörgy rajon besorozási problémáiról Hasnaș Vasile, az erdőszentgyörgyi csendőrpáncsnok a következő táblázatot készítette, augusztus 10–19 közötti időszakra.

A beszámoló szerint a katonaköteles 1900 fiatalból 638-an vettek részt a sorozáson, ami 33,5%-os arány. Megjegyzik, hogy a hiányzók között lehetnek olyanok, akik a magyar hadseregben harcoltak, és elesetek, mivel a háborús halottakról nincsenek pontos kimutatásai. A jelentéskészítő számára feltűnő volt, hogy a fiatalok sorozáskor részegek voltak, és magyar hazafias dalokat énekeltek. A beszámoló szerint más incidens nem történt.⁴⁰

Sorszám	Község	Hadköteles fiatal összesen	Sorozáson megjelent fiatal
1.	Makfalva (Ghindari)	146	0
2.	Kibéd (Chibet)	223	0
3.	Etéd (Atid)	100	35
4.	Atosfalva (Hotești)	36	13
5.	Székelyszentistván (Ștefănești)	41	18
6.	Székelyvécke (Veșca)	80	24
7.	Magyarzsákod (Jacodu)	61	32
8.	Székelyszállás (Sălașuri)	37	19
9.	Gyulakuta (Fântânele)	122	52
10.	Kelementelke (Călimănești)	75	26
11.	Havadtő (Viforoasa)	99	36
12.	Bordos (Bordoșiu)	53	19
13.	Szentdemeter (Dumitrești)	71	33
14.	Csőb (Cibu)	71	9
15.	Csókfalva (Cioc)	70	29
16.	Rava (Roua)	68	27
17.	Bözöd (Bezid)	107	41
18.	Bözödújfalva (Bezidul Nou)	50	11
19.	Kőrispatak (Crișeni)	102	51
20.	Erdőszentgyörgy (Sângeorgiu de Pădure)	288	163
	Összesen	1 900	638

Összefoglaló

■ A magyar irredentizmus tárgykörét az Udvarhely megyei parancsnokság 1945. október 3-i jelentése összegzi talán a legtalálóbban, megjelölve a leggyakrabban előforduló problémákat.

A csendőrség szerint a magyar irredentizmus képviselői azok a személyek, akik abban reménykednek, hogy Erdély visszakerül az „Ezeréves Magyarország-hoz”. Ezek a személyek a jelenlegi demokratikus pártok berkeiben tevékenykednek azzal a céllal, hogy elkerülhetik így a román hatóságok figyelmét. Naponta terjesztik a helyiek körében, hogy Erdély visszakerül Magyarországhoz, ezért ne teljesítsék a román állam követeléseit. Így nehezen lehet betartatni a fegyverszüneti szerződés előírásait, nem jelentkeznek a sorozásokra, nem fizetnek adót. Káoszt és rendetlenséget provokálnak, fegyvereket rejtegetnek, habár előírja a törvény, hogy ezt súlyosan büntetik, mégis a megyében 42 katonai fegyvert és 363 töltényt koboztak el.

A fentiek hitelesítésére konkrét eseteket sorakoztatnak fel:

– 1945. szept. 16-án az udvarhelyi szakszervezet elnöke összehívott Felsőősfalván egy nagygyűlést, amelyen kb. 300 személy vett részt. A szakszervezeti elnök arra biztatta az összegyűlteket, hogy ne engedelmesskedjenek a román hatóságok által elrendelt beszolgáltatási kötelezettségeiknek, mert a Szovjetunió megtiltott bármiféle anyagi beszolgáltatást, se állati, se gabonaterméket.

– A korondi MNSZ vezetője kiadta a település jegyzőjének, hogy ne fogadjon el semmilyen rendelkezést, csak ha magyar nyelven íródott.

– 1945. szept. 16-án a máréfalvi ifjú Lázár Gyulát megverte egy másik magyar fiatal, Molnár Jenő, mert jelentkezett a román hadseregbe.

– A bögözi, agyagfalvi és székelydobói fiatalok a besorozásra indulva a szeke-
reket piros-fehér-zöldre festették, a kalapjukba szintén magyar nemzeti színeket tűztek, de a román zászlót egyáltalán nem használták.

– A muzsnai polgármesteri hivatalba, amely a derzsi jegyzőséghez tartozott, egy román nemzetiségű titkár, Ilie Popescu dolgozott, akit nem szerettek a lakosok, és sok reklamációt nyújtottak be ellene. A magyar nemzetiségű derzsi jegyző elbocsájtotta Popescut azzal az indokkal, hogy nem itt van a helye.

– A farkaslaki adóbeszedő nem tudja beszélni az állami adót, mert a lakosok nem fizetik be, mondván, hogy Észak-Erdély visszatér Magyarországhoz. Ezt helyesli a település volt polgármestere Csurka János is, aki a szövetkezet épületének ablakából győzködi ellenállásra a lakosságot.

– Székelyderzs és Petek községben az hírlik, hogy Bukarestben egy politikai csoportosulás házról házra jár, és listát gyűjt arról, hogy ki szeretné a király maradását és ki nem. A legtöbben a királyság mellett szavaztak. Az a hír is járja, hogy a királyt meg akarták gyilkolni, de túlélte, csak a nyakán sérült meg. Ezt a Bukarestben, a vasútnál dolgozók terjesztették. A lakosság félre van tájékoztatva, és nem azt hallja, amit az állam közvetít.

Ebben a jelentésben megjelenik minden olyan tevékenység, amelyet a csendőrség potenciális veszélyforrásnak tekintett, ide tartoznak az irredenta személyek, a sovinizmus, a zászlóügy, a sorozásokon való részvétel megtagadása, az államellenes összeesküvések. A hatóságok levonták a megfelelő következtetéseket, miszerint a napról napra erősödő magyar irredentizmust a demokratikus politikai alakulatokban lévő személyek vagy a hivatalokban dolgozó tisztviselők terjesztik.⁴¹

Érdekessége ezeknek a beszámolóknak, hogy az irredenta megnyilvánulásoknak titulált tevékenységek gyakran visszaköszönnek a napjainkban megjelenő sajtóorgánumok címloldalain.

■ JEGYZETEK

1. Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások*. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből. Status Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999. 30.
2. Uo.
3. Uo. 32–37.
4. Gagy József: *Fejezetek Románia 20. századi társadalomtörténetéhez*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009. 83.
5. A baloldali Ekésfront vezetője.
6. Vincze 1999. 71, 74.
7. Az elcsatolt, idegen uralom alá került területek anyaországhoz való visszacsatolására irányuló politikai törekvés.
8. Román Államvasutak.
9. Román Országos Levéltár Hargita megyei Hivatala Csíkszeredában (RNLHMH), fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 16/1945, 5,6. f.
10. Uo. 90. f.
11. Magyar Népi Szövetség.
12. RNLHMH, fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 16/1945, 133 f.
13. Uo. 151,152. f.
14. Uo. 312. f.
15. Székelykeresztúr.

16. RNLHMH, fond Legiunea Jandarmi Odorhei, dosar 16/1945, 7,8. f.
17. Uo. 79. f.
18. A népcsendőrséget (népcsendőrséget) 1944 novemberében hozták létre, a román közigazgatás kivonulása után, a közrend biztosítására, és ez az alakulat 1945. végéig működött párhuzamosan a visszatérő állami román csendőrség mellett.
19. Uo. 100. f.
20. Uo. 199. f.
21. Uo. 228. f.
22. Uo. 459. f.
23. Frontul Național Democrat.
24. A megyei Kommunista Párt tagja.
25. Teohari Georgescu 1945–1952 között töltötte be a belügyminiszteri funkciót.
26. RNLHMH, fond Legiunea Jandarmi Odorhei., dosar 16/1945, 590. f.
27. Uo. 39. f.
28. Uo. 99. f.
29. Uo.164. f.
30. Uo. 66. f.
31. Uo.148. f.
32. Uo.146. f.
33. Uo. 147. f.
34. Uo. 221. f.
35. Uo. 368. f.
36. Uo. 381. f.
37. Uo. 493. f.
38. Uo. 83. f.
39. Uo. 86. f.
40. Uo. 132. f.
41. Uo. 371–373. f.

